

Sahim Omar Kalifa, Koerdische Belg in de Oscar Academy

‘Ik ben het gewoon geraakt mijn trauma’s te verbergen’

DS Weekblad, 09 juli 2016

Jeroen Struys, foto’s Cédric Gerbehaye

Amper 36 is hij, zijn eerste langspeler moet hij nog maken, maar sinds vorige week is Sahim Omar Kalifa lid van de Oscar Academy. En zeggen dat de Koerdische Belg enkele jaren geleden nog facturen inboekte. ‘Regisseur worden, ik wist niet dat het mogelijk was.’

Jeroen Struys, foto’s Cédric Gerbehaye

Sahim Omar Kalifa bekostigde zijn studies door te tolken voor het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen. ‘Wie goed kon vertellen, maakte meer kans op papieren.’

‘Daar ligt Metropolis.’ Sahim Omar Kalifa wijst naar de overkant van de straat, die parallel loopt aan het kanaal. Ik zie een onooglijk industrieterrein, graffiti onwaardig. ‘Soms beeld ik me in dat ik uitkijk op het decor van Fritz Lang.’

Het vergt een geoefend oog om dat in Leuven te zien. We staan in zijn zolderkamer, waar hij tegenwoordig de opnames beoordeelt van wat zijn eerste langspeler moet worden: *Zagros*. Op de grond ligt een matras, aan de muur hangt een projector. Op een plank staat een imposante

collectie trofeeën. Met drie kortfilms verzamelde Kalifa een honderdtal bekroningen op filmfestivals, van Valladolid tot Dubai. ‘Na een tijd hebben we de kleinere festivals gevraagd niet langer trofeeën op te sturen. De plank is vol.’

Ik had gevraagd of ik zijn werkplek mocht zien, zelf zou hij er nooit mee hebben uitgepakt. De bescheiden filmmaker noemt zichzelf graag een beginner, maar *Land of the heroes* won vijf jaar geleden al de juryprijs op de Berlinale en *Baghdad Messi* en *Bad Hunter* belandden op de shortlist van de Oscars. ‘Net niet genomineerd dus, maar wel telkens bij de beste tien kortfilms ter wereld.’

Het is waarom iemand van 36, die zijn eerste langspeler nog moet maken, vorige week werd uitgenodigd om toe te treden tot de Academy. Binnenkort mag Kalifa mee bepalen wie de Oscar krijgt in de categorie animatiefilm, kortfilm en animatie-kortfilm. Hij is verguld met de eer. ‘Hoe kan het dat ik word uitgenodigd tegelijk met grote legendes als Nuri Bilge Ceylan en Abbas Kiarostami, die enkele dagen later overleed?’

In een poging meer diversiteit in de oude, blanke en mannelijke Academy te krijgen, waren 683 nieuwe leden uitgenodigd. Daar waren nog enkele Belgen bij, ‘maar ik ben wel de eerste Koerd die lid wordt van de Academy’.

Soms gelovig, soms niet

Volgens een gemeenplaats schipperen migranten voortdurend tussen twee werelden, maar bij Kalifa komen contrasten net samen in één persoon: het zolderkamertje en de Academy, de Koerd en de Belg, de ambitieuze regisseur en de liefhebbende vader. Is het een spreidstand? Kalifa noemt zichzelf een niet-praktiserende moslim. ‘Ik heb niet meegedaan aan de ramadan. Ik geloof wel in God, maar ik heb de laatste tien jaar niet meer gebeden. Er zijn trouwens veel Koerden die zich van het geloof hebben afgekeerd, omdat ze vaststellen hoe slecht ze door andere moslims zijn behandeld. Zodra je beslist om niet langer in God te geloven, hoef je daar ook geen schuldgevoel meer over te hebben. Ik twijfel: soms ben ik wel gelovig, soms niet.’

‘Tegenwoordig is het beeld ontstaan dat alle moslims strikt gelovig moeten zijn en alle voorschriften moeten volgen. Maar net als bij christenen heb je ook bij moslims een grote meerderheid van mensen die twijfelen, of die gewoon hun best doen. Naar hen gaat mijn sympathie uit. We zijn in de eerste plaats mensen, met vallen en opstaan.’

Misschien heeft hij een andere god gevonden: film? Kalifa ontkent stellig. ‘Ik hoor veel mensen zeggen dat hun werk alles voor hen is, maar mijn kinderen zijn veel belangrijker. Mijn familie is misschien zelfs de reden waarom ik films maak.’

Tijdens het interview springen zijn dochter en oudste zoon (6 en 10) op de trampoline die zowat de hele koer van het huis in beslag neemt. Er is nog een zoon van amper een maand oud. ‘Die is geboren toen we op Kreta aan het filmen waren voor *Zagros*. Ik had de opnames perfect gepland om op tijd terug te zijn voor de geboorte, maar zoiets draait altijd anders uit dan je had gedacht. Om 7 uur ’s ochtends kreeg ik telefoon van onze buurman: ik was opnieuw vader geworden. Ik moest zo hard huilen dat de crew dacht dat er iets verschrikkelijks was gebeurd. In de emotie van het moment besloot ik mijn zoontje *Zagros* te noemen, maar mijn vrouw herinnerde me eraan dat we de kinderen hadden laten kiezen. Baran is Koerdisch voor regen.’

Zijn vrouw zet een lunch voor onze neus, ze zijn dertien jaar getrouwd. ‘Ik kende haar als kind al, ze komt uit hetzelfde dorp. Ik woonde al in België toen we via haar broer weer met elkaar in contact zijn gekomen. Enkele jaren hoorden we elkaar haast alleen aan de telefoon, daarna heb ik haar hand gevraagd. Koerden hebben traditionele opvattingen over het huwelijk. Maar de vrouwen zijn er wel heel belangrijk en onafhankelijk. De peshmerga-strijdsters hebben ons gered van IS.’

In elke familie

Ik heb Kalifa de voorbije jaren leren kennen als een hartelijke man, die graag lacht en honderduit over films kan praten. Maar over zijn persoonlijke voorgeschiedenis is hij een gesloten boek. Zijn vader kwam in 1996 naar België, vertelt hij, drie jaar later gevolgd door zijn stiefmoeder, zussen en broers. Sahim was net meerderjarig en had daardoor geen recht op een visum. Hij moest als enige achterblijven bij nonkels en tantes in zijn geboortedorp nabij Zakho, een stad in Iraaks Koerdistan, dicht bij de Turkse en Syrische grens.

‘Ik voelde me verlaten. Maar ik wist dat ze geen andere keuze hadden. Mijn vader was politicus: ze noemden hem de analfabete filosoof, omdat hij een briljant redenaar was. Toen Iraaks Koerdistan begin jaren 90 de facto onafhankelijk werd, ontstond een machtsstrijd onder de Koerdische partijen. Hij werd verschillende keren gearresteerd en bedreigd. Omdat hij al een oude man was, lieten ze hem telkens gaan. Maar de situatie werd te link en uiteindelijk is hij gevlucht.’

Op dat moment had de familie al diepere wonden. Drie oudere broers van Sahim waren het slachtoffer geworden van het regime van Saddam Hoessein. ‘De achtjarige oorlog van Irak met Iran had al een desastreus effect gehad op onze grensregio. Toen in 1988 eindelijk vrede was bereikt, zat Saddam met een massa’s wapens. Wat moest hij daarmee doen? Hij lanceerde een genocide op Koerdistan, de Al-Anfalcampagne.’

‘Op de radio werden Koerden opgeroepen zich aan te melden bij de instanties. Zo verdwenen drie neven van mij, 13, 14 en 15 jaar oud. Ook mijn drie oudere broers werden gearresteerd: ze hadden als peshmerga’s gestreden tegen Saddam. Iedereen dacht dat ze na verhoor zouden terugkeren. Maar enkele dagen werden een week en uiteindelijk twintig jaar.’

‘Van velen werden later identiteitspapieren teruggevonden, af en toe werd onder woestijnzand een massagraf ontdekt. Mannen waren met honderden tegelijk in een grote put geduwd en levend begraven. Van mijn drie broers is nooit een spoor teruggevonden. Ik was 8 toen ze verdwenen. Ik wist heel goed wat er was gebeurd. Mijn ouders hadden het ook nooit kunnen verdoezelen: bijna elk gezin van onze streek miste wel iemand.’

Ik verbaas me erover hoe feitelijk hij erover vertelt. ‘Natuurlijk was dat heel pijnlijk. Maar er gebeurden toen zoveel verschrikkelijke dingen in Koerdistan dat het ook wende. We zijn het gewoon geraakt om onze trauma’s te verbergen, net als veel gezinnen in Europa deden na de Tweede Wereldoorlog. Er wordt niet over gepraat, maar er is geen Koerdische familie die niet zoiets heeft meegemaakt.’

Misschien is net daarom familie zo belangrijk voor hem, belangrijker dan de muze? ‘Als je iets verloren hebt, hecht je er waarde aan. Misschien is voor anderen familie vanzelfsprekend, voor mij niet. Een moeder die een kind is kwijtgeraakt, is nog veel meer op haar andere

kinderen gesteld. Ik ben vaak kwaad geweest op mijn moeder, maar ik begrijp nu dat haar strengheid uit liefde was.'

Hoe ben jij binnengeraakt?

Kalifa geldt als een van de grote beloftes van de Belgische cinema. Maar het had weinig gescheeld of hij was nooit hier beland – en nooit filmmaker geworden. 'De Iraakse overheid had in mijn plaats beslist dat ik economie zou studeren. Zo ging dat daar. Ik wist dat het niets zou worden, want van wiskunde bracht ik niets terecht. Als ik nu op bezoek in Koerdistan oud-docenten tegenkom, kunnen ze niet geloven dat ik goed ben terechtgekomen. "Jij was vroeger de slechtste van de klas." Maar hoe kun je iets studeren wat je niet interesseert?'

Toen hij in 2001 met dat economiediploma op zak zijn familie achterna reisde naar België, bleef de VDAB hem richting cijfers en orderboeken duwen. 'Ze hadden me een cursus administratief medewerker aangeraden. Twee maanden heb ik stage gelopen in een bedrijf in Kampenhout: facturen inboeken. Dat was mijn redding: toen wist ik echt zeker dat dit niets voor mij was.'

'Toevallig zag ik bij vrienden een advertentie in de krant voor een filmschool. En tot mijn grote verbazing werd ik toegelaten. Bij de inschrijvingen in Sint-Lukas liep ik de directeur tegen het lijf. "Hoe ben jij in godsnaam in onze school binnengeraakt? Je spreekt zo slecht Nederlands." Ik was toegelaten op het ingangsexamen omdat Marc Didden en de andere juryleden in me geloofden.'

Zij hadden een filmmaker pur sang herkend. 'Als tiener maakte ik al kortfilms, zij het amateuristisch. In de tuin nam ik remakes op van Koerdische films die ik op tv had gezien – zo goed als alleen maar slechte komedies – met mijn broers en neven als acteurs. Ik schreef het scenario, regisseerde en monteerde. Ik droomde er helemaal niet van regisseur te worden, ik wist niet dat zoiets mogelijk was.'

Het bleek een magere voorbereiding op de filmschool. 'Ik kende haast niets van Europese auteursfilms. De eerste week vroeg Dorothée Van den Berghe (*regisseur en docente aan Sint-Lukas, red.*) naar onze favoriete films. Ik stond met mijn mond vol tanden en floepte er dan maar *Mission: impossible* uit. Iedereen lachen. Maar in die vier jaar studie heb ik meer films gezien dan anderen in dertig jaar. Ik had een videotheek gevonden met een onuitputtelijk archief en een eigenaar met een olifantengeheugen. De Videocorner, dat was mijn filmschool.'

Kalifa bekostigde zijn studies zelf. Hij tolkte uit het Arabisch en Koerdisch voor rechtbanken, politiediensten en het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen. 'Al die persoonlijke verhalen aanhoren, heeft me gevormd als filmmaker. Vluchtelingen die goed konden vertellen, maakten meer kans op papieren dan mensen die misschien veel ergere dingen hadden meegemaakt, maar niet uit hun woorden raakten. Film is ook overtuigend vertellen.'

'Mijn laatste studiejaar was heel zwaar. Ik maakte een thesisfilm, werkte en had ondertussen thuis een vrouw en kinderen. Ik overleefde op slaappillen. Ik heb toen vaak aan stoppen gedacht. Maar uiteindelijk is dat jaar een goede test geweest. Sindsdien kan ik heel goed met stresserende situaties om: alles valt mee in vergelijking met dat jaar. Iedereen was verrast hoe kalm ik was op de set van *Zagros*.'

F.C. De kampioenen

Sinds Kalifa naar België kwam, is Iraaks Koerdistan sterk veranderd, met dank aan George W. Bush, Tony Blair en de peshmerga's. 'Twee broers zijn al teruggekeerd. De voorbije tien jaar is de economie geboomd, nu er eindelijk olie geëxporteerd mag worden. Het is er niet gevaarlijker dan hier. Er ligt 800 kilometer grens met IS, maar het is er veilig. De sociale controle is er groot: elk verdacht gedrag wordt gemeld aan de politie. En er staan geen militairen op straat. Je voelt je daar veel meer op je gemak.'

'Tussen 2009 en 2012 heb ik getwijfeld of ik ook weer in Koerdistan zou gaan wonen; ik kon er aan de slag in de filmsector. Maar ginder word je niet beoordeeld op je films, maar op je politiek. Ik zou er nooit films kunnen maken in dezelfde vrijheid als hier. Ze zouden me om propagandafilms over de Koerdische geschiedenis vragen. Ik zou ook thema's uit de weg moeten gaan, zoals de corruptie die er welig tiert sinds het wegvallen van de dictatuur. Over *Baghdad Messi* heb ik veel klachten van Koerden gekregen omdat die film in het Arabisch is en zich in Bagdad afspeelt. En bij *Bad Hunter* vonden ze het dan weer pijnlijk dat ik het onderwerp van de eercultuur aansneed. Als je met al die gevoeligheden rekening moet houden, kun je geen film meer maken.'

Toch zijn ze in Koerdistan grensoverschrijdend trots. 'De kranten volgen het op de voet, mensen herkennen me op straat – al kan dat ook aan mijn rossere haarkleur liggen. In Koerdistan ben ik een van de eersten die zo'n succes hebben, terwijl in België een Oscarnominatie al niet meer zo uitzonderlijk is. En je weet, de eerste keer is altijd belangrijk.' (lacht)

Zo nam hij de voorbije maanden zijn eerste langspeler op, die hij de komende tijd in Amsterdam zal monteren. In november zou de film klaar zijn – dan is het wachten welk filmfestival de première krijgt. Kalifa zal dan acht jaar afgestudeerd zijn. 'Ik heb geduld. Een film maak je voor de geschiedenis. Dan kun je het niet maken om minderwaardig werk te leveren.'

Zagros gaat over een Koerdische vrouw die na beschuldigingen van overspel naar België vlucht met haar dochttertje. Maar haar man, een herder, gelooft haar verdediging tegen de verdenkingen en laat zijn schapen achter om haar te volgen. De titel verwijst naar de 1.500 kilometer lange bergketen op de grens van Irak, Iran, Syrië en Turkije. Zagros is heilig voor de Koerden. 'Normaal hadden we in juni in Zaventem gefilmd. Maar door de aanslagen van 22 maart wou de luchthaven dat risico niet langer nemen. We vreesden dat filmen in de grote luchthaven van Istanbul nog moeilijker zou worden, maar het ging er verrassend vlot. Zes dagen na onze opnames werd ook die luchthaven door een aanslag getroffen. Dat was choquerend. Mijn familie, mijn vrienden, ikzelf: we zijn er zo vaak overgestapt.'

Zowel in zijn kortfilms als in zijn langspeler grijpt Kalifa terug naar zijn Koerdische achtergrond, maar hij droomt ervan om ook eens 'een echte Vlaamse film te maken, met een Vlaamse cast'. *F.C. De Kampioenen* zal dat niet zijn. 'Ik denk niet dat mijn bestemming ligt in commerciële films. Maar ik maak ook geen zuivere arthousefilms. Mijn kortfilms spraken een breed publiek aan, omdat ze mensen emotioneel raken. Als je met je kortfilms twee keer op de shortlist van de Oscars bent beland, hoop je met je langspeler minstens even goed te doen. Elke regisseur droomt van een Gouden Palm of Gouden Beer of Oscarnominatie. Wie dat tegenspreekt, liegt. Als je geen droom hebt, kun je die ook niet bereiken.'